

Merbok & Jevai

Sejarah yang Berbisik

Editor

Syazliyati Ibrahim

UNIVERSITI
TEKNOLOGI
MARA
KEDAH

Hakcipta terpelihara © 2018 Universiti Teknologi MARA (UiTM) Cawangan Kedah

Hakcipta terpelihara. Tidak dibenarkan mengeluarkan mana-mana bahagian artikel, ilustrasi dan isi kandungan buku ini dalam apa jua bentuk dan dengan apa cara jua sama ada secara elektronik, fotokopi, mekanik, rakaman atau cara lain sebelum mendapat izin bertulis daripada Rektor, UiTM Cawangan Kedah, 08400, Merbok, Kedah, Malaysia.

Editor : Syazliyati Ibrahim
Rekabentuk kulit buku : Asrol Hasan
Susunatur : Asrol Hasan

ISBN 9789670314396

Cetakan oleh: Perpustakaan Sultan Badlishah
Universiti Teknologi MARA Kedah,
08400 Merbok,
Kedah,
Malaysia.

PENGHARGAAN

Proses dokumentasi hasil penyelidikan yang dijalankan di sekitar Merbok dan Gunung Jerai ini tidak akan berjaya tanpa sokongan padu daripada pelbagai pihak sama ada individu ataupun institusi. Sekalung penghargaan dan jutaan terima kasih dihulurkan kepada:

- 1 Kerajaan Negeri Kedah Darulaman.
- 2 Dato' Tajul Urus Mat Zain, Pengerusi Jawatankuasa Pendidikan, Pengangkutan dan Badan-badan Bukan Kerajaan Negeri Kedah
- 3 Rektor, UiTM Cawangan Kedah. Dr. Asmadi Mohammed Ghazali
- 4 Penduduk-penduduk Kampung Bujang, Kampung Segantang Garam, Kampung Kuala Segantang Garam, Semeling, Gunung Jerai, Kampung Bukit Acheh, Tanjung Dawai dan Kampung Acheh.

ISI KANDUNGAN

MERBOK DAN JERAI : SEJARAH YANG BERBISIK

		Muka Surat
Penghargaan		i
Kata-kata aluan		iv
Pengenalan		vii
BAB 1	Islam di Kedah: Fajar Iman Nusantara Ahmad Yumni Abu Bakar Maznah Wan Omar	1
BAB 2	Tanjung Dawai : Antara Lautan dan Kehidupan Maznah Wan Omar Mazlifa Md Daud Norhayati Ismail	9
BAB 3	Ada Apa Pada Nama? Ceritera Yang Terungkap Diseba- lik Asal Usul Nama Kampung di Dewan Undangan Negeri Tanjung Dawai Syakirah Mohammed Syatirah Abu Bakar Sarah Sabir Ahmad Nur Irinah Mohd Sirat	31
BAB 4	Ban Merbok : Cahaya di Dalam Kegelapan Syazliyati Ibrahim Fathiyah Ahmad Jali Azfahanee Zakaria Azni Syafena Andin Selamat Asrol Hasan	42
BAB 5	Jejak Aceh di Yan : Singkapan Semangat dan Amanat Nor Suhaiza Md Khalid Zarina Mohd Zain Suzei Mat Nurudin	53
BAB 6	Permainan Tradisional Merbok – Nilam Pusaka Bangsa Azfahanee Zakaria Asrol Hasan Syazliyati Ibrahim Azni Syafena Andin Selamat Fathiyah Ahmad Jali	65
BAB 7	Rimbunan Hijau : Khazanah Herba Alam di Merbok Azyyati Anuar Firdaus Abdul Rahman Suhardi Hamid	75

BAB 8	Komuniti Cina di Merbok : Keringat Emas di Lembah Bertuah Lee Chai Chuen Nor Azrina Mohd Yusof	81
BAB 9	Gunung Jerai : Pasak Utuh Jelapang Padi Fathiyah Ahmad Jali Azlan Abd Rahman Zaidi Yusoff Asmadi Mohammed Ghazali	97
Kesimpulan		104
Senarai Penulis		106

KATA – KATA ALUAN

Sekapur Sireh
YB. Dato' Haji Tajul Urus Haji Mat Zain
Pengerusi Jawatankuasa Pendidikan
Kerajaan Negeri Kedah Darul Aman

Menyingkap sejarah dan menyoroti peristiwa yang melingkari kehidupan seharian sebuah masyarakat itu merupakan sesuatu yang harus dilakukan oleh kita. Sejarah membawa diri kita ke satu dimensi lalu yang bukan sahaja memberi peringatan bahkan menjadi agen kesedaran dalam memacu masa hadapan. Penelitian kepada sejarah merupakan sesuatu yang penting terutamanya dalam keadaan masyarakat lebih tertumpu kepada aspek pembangunan masa hadapan sahaja.

Penerbitan Buku Sejarah Yang Berbisik merupakan satu inisiatif terbaik dalam memaparkan sejarah-sejarah negeri Kedah Darul Aman, terutamanya di kawasan Tanjung Dawai, Merbok dan Jerai, kepada khalayak pembacanya. Soroton sejarah yang dicanai secara santai dan bersahaja ini pastinya mampu menarik perhatian segenap kelompok pembaca dan pastinya juga mampu menarik minat golongan muda untuk menghayatinya.

Jutaan tahniah dan segunung penghargaan dirakamkan kepada Sidang Editorial Sejarah Yang Berbisik atas penerbitan makalah sejarah ini. Barisan penulis dan editor Sejarah Yang Berbisik telah, secara hebatnya, mempersembahkan corak penulis kreatif dan menarik untuk menjadikan naskah ilmu ini diterima ramai. Pastinya kerjasama antara Kerajaan Negeri Kedah Darul Aman dan Universiti Teknologi MARA (UiTM) Cawangan Kedah tidak akan terhenti di sini dan akan berlanjutan demi memastikan kelangsungan pembangunan medan ilmu di Negeri kedah akan berterusan.

Seulas Pinang
YBhg. Dr Asmadi Mohammed Ghazali
Rektor
UiTM Cawangan Kedah

Sejarah dan kisah yang melatari sesebuah bangsa merupakan satu bidang ilmu pengetahuan yang harus diselidiki secara sistematik dan menyeluruh, Pengamatan nilai sejarah pastinya akan membantu kepada pengertian secara keseluruhan mengenai perkembangan kehidupan mahupun masyarakat dan nilai kemanusiaan di masa lampau yang boleh dijadikan panduan kepada perencanaan masa hadapan.

Inisiatif Barisan Penulis Buku dan Sidang Editorial Sejarah Yang Berbisik untuk menghasilkan sebuah naskah ilmu yang menghimpunkan pelbagai kisah sejarah, baik yang telah dikenali mahupun tidak, merupakan satu inisiatif terbaik dan murni dalam membantu kepada pemupukan nilai cintakan sejarah dan negara. Pastinya khalayak pembaca akan terpicat dengan corak penyampaian nilai sejarah secara santai seolah-olah sedang pembaca sebuah cerita pendek rakyat. Bahan bacaan ringan yang padat dengan nilai sejarah dan kekitaan. Tahniah diucapkan kepada semua.

Kerjasama dan dorongan daripada pihak Kerajaan Negeri Kedah terutamanya Jawatankuasa Pendidikan Negeri Kedah Darul Aman pastinya akan mendorong kepada penghasilan lebih banyak makalah-makalah ilmu sejarah yang akan membantu kepada penghasilan komuniti masyarakat yang menyanjung nilai sejarah bangsa dan negaranya. Besar harapan agar kerjasama sebegini akan berterusan tanpa henti dan pastinya selepas ini akan lebih banyak medan ilmu dan sesi perkongsian pengetahuan akan terhasil.

Suatu Refleksi
PROF. DR. MAZNAH WAN OMAR
Pengerusi
SIG PICE (Special Interest Group – Public
Interest Centre of Excellence)
UiTM Cawangan Kedah

Kedah merupakan sebuah negeri yang amat kaya dengan sejarah dan menyimpan pelbagai misteri. Asal-usul negeri ini telah bermula berabad lamanya dengan penemuan-penemuan arkeologi yang baharu yang telah membuktikan keutuhan dan kedaulatan negeri Kedah di persada sejarah. Daerah Merbok dan Gunung Jerai merupakan kawasan utama yang mempengaruhi susur galur kewujudan negeri Kedah. Sehingga kini, kawasan Merbok dan Gunung Jerai masih mempunyai tarikan yang tersendiri disebabkan penemuan penting khazanah sejarah dunia seperti candi-candi Lembah Bujang sehinggalah penemuan yang lebih terkini, iaitu penempatan penduduk dan aktiviti sosial mereka di Sungai Batu.

Memandangkan kedua-dua daerah ini sudah terkenal dengan sejarah yang disokong dengan bukti-bukti arkeologi, kehidupan masyarakat di kedua-dua kawasan tersebut sudah pastinya turut berubah mengikut peredaran zaman. Oleh yang demikian, kumpulan penyelidik UiTM Cawangan Kedah, iaitu SIG PICE (Special Interest Group – Public Interest Centre of Excellence) merasakan adalah penting untuk mendokumentasikan aspek-aspek kehidupan masyarakat yang mungkin tidak dapat dibuktikan dari sudut arkeologi. Contoh-contoh aspek kehidupan tersebut seperti cerita asal-usul nama tempat, aktiviti permainan dan rekreasi serta individu-individu yang berjasa yang mungkin tidak dapat dikesan dengan hasil carigali arkeologi. Sehubungan itu, dengan bantuan Dana daripada Kerajaan Negeri Kedah Darul Aman, kumpulan ini telah menjalankan penyelidikan dengan merekodkan sejarah lisan daripada penduduk sekitar Merbok dan Jerai untuk memastikan kesinambungan sejarah negeri ini tidak sahaja bergantung kepada bukti arkeologi.

Kisah-kisah yang dikutip daripada penduduk-penduduk kampung di daerah Merbok dan Gunung Jerai yang dibukukan di sini terdiri daripada kisah-kisah yang unik berdasarkan pengalaman hidup mereka seawal tahun 1900 sehingga sekarang. Pelbagai topik yang tersemat di hati penduduk kampung antaranya ialah Islam di Kedah, pembangunan Tanjung Dawai, kesan projek Ban Merbok, komuniti Cina di Semeling sehingga kepada simbol Gunung Jerai kepada rakyat Kedah telah digarapkan di dalam buku ini. Harapan para penyelidik supaya hasil penyelidikan yang diterbitkan dalam bentuk bab dalam buku ini dapat membantu para pembaca mengenali negeri Kedah amnya dan daerah Merbok dan Jerai khasnya dengan lebih dekat. Sejarah kehidupan penduduk yang dinukilkan ini diharapkan juga kekal menjadi rujukan dan sentiasa berbisik di hati pembaca, bukan lagi hanya berbisik di jiwa penduduk kampung yang akhirnya hilang ditelan kemodenan jika tidak direkodkan.

PENGENALAN

Kompilasi kisah-kisah yang dikumpul daripada orang-orang kampung sekitar Merbok dan Jerai ini dimulakan dengan nukilan kisah ***Islam di nusantara***. Negeri Kedah merupakan negeri di Nusantara yang menerima Islam lebih awal dari negeri Melaka (1414M), Terengganu (1303M) dan negeri-negeri yang wujud di Semenanjung Tanah Melayu. Islam telah bertapak di negeri ini sekitar tahun 1136M bersamaan 531H. Tokoh yang bertanggungjawab dalam menyebarkan Islam dan mengislamkan Maharaja Kedah ialah seorang ulama yang berasal dari negeri Yaman. Teori kedatangan Islam ke Kedah menunjukkan bahawa Islam telah bertapak di Kedah lebih awal dari negeri-negeri lain di Malaysia. Demikian juga halnya jika berdasarkan kepada catatan ahli sejarah seperti bukti-bukti batu nisan yang telah ditemui, bukti kewujudan alim ulama dan institusi pondok yang dibangunkan dan sebagainya Bab ini juga membahaskan mengenai asal-usul nama Kedah, kerajaan yang memerintah Kedah, lokasinya, Gunung Jerai, tokoh pengasas kerajaan Kedah Tua dan tokoh ulama yang mengislamkan Maharaja Kedah dan rakyatnya serta pemerintahan putera-putera Sultan Muzaffar Shah I dengan lebih mendalam. Perbincangan terakhir diteruskan dengan topik kedatangan Islam ke Kedah lebih awal dari Melaka dan negeri-negeri semenanjung Tanah Melayu.

Seterusnya, bab ***Tanjung Dawai – antara lautan dan kehidupan***, mengupas keadaan kehidupan penduduk Tanjung Dawai dari segi kegiatan ekonomi dan infrastruktur yang ada untuk kegunaan penduduk tempatan dan pelancong. Tanjung Dawai merupakan satu kawasan muara sungai dengan kebanyakan penduduknya bekerja sebagai nelayan, peniaga, pengusaha makanan laut, dan pengeluar produk hasilan laut. Arked Tanjung Dawai dibina dengan tujuan untuk memberi peluang kepada penduduk tempatan berniaga hasilan laut yang diperoleh daripada lautan luas. Infrastruktur asas seperti sekolah, pengangkutan awam, masjid, dan persekitaran Tanjung Dawai juga turut dikupas secara ringkas.

Selain itu, kisah-kisah di sebalik nama-nama kampung di Dewan Undangan Negeri Tanjung Dawai, Kedah juga berjaya direkodkan hasil daripada temu ramah dengan penduduk kampung. Antaranya ialah ***Ada Apa Pada Nama? Ceritera Yang Terungkap Di sebalik Asal-Usul Nama Kampung di Dewan Undangan Negeri Tanjung Dawai***. Nama-nama kampung ini mempunyai keunikan yang tersendiri. Nama sesuatu tempat kadangkala mempunyai konteks sejarah yang harus dipelihara. Nama sesuatu tempat juga boleh menggambarkan sifat-sifat persekitaran asal yang kini mungkin telah berubah ditelan arus masa dan kemodenan. Hal ini juga boleh memberi gambaran kekayaan warisan, budaya, aktiviti ekonomi, dan identiti masyarakat terdahulu. Asal-usul nama-nama kampung di Merbok dan Bujang yang diperoleh daripada cerita-cerita lisan penduduk-penduduk kampung wajar dicatatkan sementara mereka yang mempunyai pengetahuan tentangnya masih hidup dan sebelum asal-usul tersebut dilupakan.

Kepayahan dan kesusahan hidup penduduk Kedah pada suatu masa dahulu juga direkodkan dalam bab ***Ban Merbok: Cahaya di Dalam Kegelapan***. Pada zaman 1960-an, terdapat sebuah projek kerajaan negeri yang dinamakan Projek Ban Merbok. Dahulunya, projek ini dikenali sebagai Program Pamah Kerajaan. Projek ini telah dikendalikan oleh Jabatan Pengairan dan Saliran Cawangan Kuala Muda, Kedah. Keistimewaan projek ini melibatkan tebus guna tanah di kawasan air masin yang merangkumi kawasan seluas 100 km persegi dan melibatkan 56 mukim. Antara kawasan yang terlibat ialah Merbok, Sungai Baru, dan Bujang. Kisah Ban Merbok dan Kampung Kuala Segantang Garam ini wajar direkodkan bukan hanya atas dasar sebuah projek tebus guna kerajaan. Perkara yang perlu dipelajari di sebalik kisah penerokaan projek Ban Merbok ini sebenarnya adalah tentang kehidupan insan yang dibelenggu kesusahan hidup dan kesanggupan mereka untuk bekerja keras menyahut seruan pihak kerajaan untuk membuka atau memugar satu kawasan hutan paya bakau yang penuh cabaran semata-mata untuk memperoleh kehidupan yang lebih baik.

Seterusnya, semangat dan jati diri masyarakat Aceh turut dikupas dalam bab ***Jejak Aceh di Yan: Singkapan Semangat dan Amanat***. Kehidupan masyarakat Aceh di Yan, Kedah telah bermula semenjak tahun 1888 lagi. Ada di kalangan mereka yang telah melepasi generasi keempat atau kelima yang menetap di Kampung Aceh. Namun, bagi sebilangan kecil masyarakat Aceh yang terdiri daripada generasi ketiga; mereka masih kekal dan kukuh dengan bahasa dan budaya Aceh walaupun telah berlaku asimilasi dengan masyarakat Melayu Kedah. Menelusuri sejarah kedatangan mereka ke Tanah Melayu, terdapat dua versi berbeza yang dapat dikaitkan dengan hal tersebut. Versi pertama merujuk kepada penghijrahan mereka ke daerah Yan pada sekitar kurun ke-18. Versi kedua pula menceritakan sebahagian orang Aceh yang turut sama berhijrah telah mendarat di Langkawi. Masyarakat Aceh sangat kuat berpegang teguh kepada ajaran Islam sehingga mereka membina sebuah sekolah agama seusai kedatangan mereka di Yan. Masyarakat Aceh juga mewarisi keunikan budaya mereka tersendiri, di samping turut aktif bekerjasama mewujudkan gerakan perniagaan bagi mengukuhkan ekonomi mereka. Pelbagai aktiviti telah direncanakan oleh masyarakat Aceh di Yan antaranya penerbitan buletin yang dikenali dengan nama Narit Geutanyo, penulisan kamus Bahasa Aceh-Bahasa Malaysia-Bahasa Aceh, dan pembinaan galeri.

Hasil temu teramah seterusnya direkod dalam bab ***Permainan Tradisional Merbok – Nilam Pusaka Bangsa***. Antara aktiviti masa lapang yang digemari oleh segenap lapisan masyarakat terutama pada zaman sebelum alaf baharu ialah permainan berkumpulan. Permainan berkumpulan yang popular terutama di kalangan kanak-kanak lebih bersifat tradisional kerana turut digemari oleh kanak-kanak pada zaman dahulu. Di Merbok, terdapat beberapa permainan yang amat popular pada zaman 1950-an tetapi sayangnya hampir tidak dikenali oleh generasi pada zaman ini kerana pengaruh perkembangan teknologi terutamanya permainan berteknologi. Oleh itu, langkah untuk mendokumentasikan pelbagai jenis permainan tradisional yang semakin pupus ditelan zaman ini dirasakan amat penting supaya generasi masa hadapan dapat mengenali warisan yang ditinggalkan oleh generasi terdahulu. Antara permainan tradisional yang dimainkan oleh penduduk kawasan Merbok ialah permainan sole, permainan tuju ayam, permainan poroq, dan permainan kawaq.

Bab ***Rimbunan hijau: khazanah herba alam di Merbok*** pula merekodkan maklumat tentang tumbuh-tumbuhan yang meliar di sekitar Merbok tetapi mempunyai pengaruh yang besar dalam kehidupan masyarakat kampung. Merbok merupakan kawasan yang terdiri daripada pelbagai bentuk muka bumi seperti kawasan tanah pamah, sawah padi, dusun dan kebun getah, paya bakau, rimba belantara dan kaya dengan pelbagai pokok dan tumbuh-tumbuhan. Bagi menelusuri dengan lebih dekat pokok dan tumbuh-tumbuhan yang terdapat di sekitar Merbok, temu bual bersama dengan penduduk tempatan dijalankan bagi mendapat gambaran yang sebenar tentang keunikan sejarah, fungsi, dan khasiat di sebalik nama-nama pokok yang tidak pernah dirungkai sebelum ini.

Komuniti Cina di Merbok: Keringat emas di lembah bertuah pula merupakan sebuah kisah sejarah kedatangan orang Cina ke Pekan Merbok, Kedah. Kesusahan hidup, terpaksa meninggalkan anak isteri di negara sendiri, dan bersendirian di lembah bertuah mengajar kaum Cina yang datang berhijrah ke Tanah Melayu untuk lebih berusaha dan cekal bagi memastikan generasi seterusnya dapat hidup dengan lebih selesa pada masa hadapan. Berpandukan kepada prinsip, 'biar miskin kehidupan, jangan miskin pendidikan', pembukaan sekolah pendidikan Cina di Tanah Melayu membuktikan kaum Cina mementingkan pendidikan agar generasi mereka di Tanah Melayu masih dapat mempelajari dan mewarisi kebudayaan serta asal-usul nenek moyang mereka. Kelahiran seorang tokoh pendidikan Cina di Pekan Merbok telah menjadikan lembah bertuah ini terkenal di kalangan masyarakat Cina seluruh Malaysia. Jasa dan sumbangan mendiang Dato' Lee Sing Chooi dalam bidang pendidikan Cina menjadikan beliau seorang tokoh pendidikan yang disanjung di kalangan penduduk Cina di Pekan Merbok ini.

Akhir sekali, bab ***Gunung Jerai: Pasak Utuh Jelapang Padi*** merekodkan keunggulan simbol Gunung Jerai kepada penduduk Kedah khususnya yang tinggal di sekitar kaki gunung tersebut. Puncak tertinggi di negeri Jelapang Padi ini yang berdiri teguh pada ketinggian 1,217 meter dari paras laut merupakan salah sebuah pelabuhan entrepot yang gemilang satu masa dahulu. Perbincangan bakal berkisar kepada tiga domain utama, iaitu sumbangan Gunung Jerai kepada nilai ekonomi, hidup dan alam sekitar serta signifikan kewujudannya kepada masyarakat sekitar, khususnya dan seluruh warga Kedah, amnya.

ISLAM DI KEDAH: FAJAR IMAN NUSANTARA

Ahmad Yumni Abu Bakar

*Akademi Pengajian Islam Kontemporari (ACIS)
Universiti Teknologi MARA Cawangan Kedah
yumni705@kedah.uitm.edu.my*

Prof Dr. Maznah Wan Omar

*Fakulti Pengurusan dan Perniagaan
Universiti Teknologi MARA Cawangan Kedah
@kedah.uitm.edu.my*

PENDAHULUAN

Negeri Kedah merupakan negeri di Nusantara yang menerima Islam lebih awal dari negeri Melaka (1414M) ,Terengganu (1303M) dan negeri-negeri yang wujud di Semenanjung Tanah Melayu. Islam telah bertapak di negeri ini sekitar tahun 1136 M bersamaan 531 H. Tokoh yang bertanggungjawab dalam menyebarkan Islam dan mengislamkan Maharaja kedah ialah seorang ulama yang berasal dari negara Yaman manakala teori kedatangan Islam ke Kedah lebih awal dari negeri-negeri di Malaysia dengan berdasarkan kepada catatan ahli sejarah seperti bukti-bukti batu nisan yang telah dijumpai, bukti kewujudan alim ulama, buku-buku, manuskrip lama dan sebagainya.

Di sini, akan dibahas asal-usul nama Kedah, kerajaan yang memerintah Kedah, lokasinya, Gunung Jerai, tokoh pengasas kerajaan Kedah Tua dan tokoh ulama yang mengislamkan Maharaja Kedah dan rakyatnya serta pemerintahan putera-putera Sultan Muzaffar Shah I dengan lebih mendalam. Perbincangan yang terakhir adalah mengenai kedatangan Islam ke Kedah lebih awal dari Melaka dan negeri-negeri Semenanjung Tanah Melayu.

ASAL-USUL NAMA KEDAH

Nama kedah dikenali dengan pelbagai sebutan. Dari sumber luar, khasnya catatan I-Ching dari China menyebutkan Kedah sebagai Chieh-ch'a sedangkan daripada sumber India, Kedah dikenali dalam bahasa Sanskrit sebagai Kataha atau dalam bahasa Tamil sebagai Kadaram dan Kalagam. Daripada catatan Arab pula, nama ini disebut Qalha atau Qaddah yang bermaksud gelas berkaki atau Kheddah yang bermaksud perangkap gajah. Selain itu, ada juga catatan Arab yang menyebut nama Kalah, yang khabarnya ditujukan kepada Kedah walaupun ada pendapat yang mengaitkannya dengan Kra, Kelang dan sebagainya.

KERAJAAN YANG MEMERINTAH KEDAH

Daripada sumber sastera sejarah, misalnya menurut Hikayat Merong Mahawangsa, asal-usul kerajaan Kedah dikaitkan dengan negara Rom. Sesuai dengan ciri sebuah hikayat negeri Kedah, Zamin Turan dikaitkan dengan mitos burung geroda dan daripada keturunan Raja Merong Mahawangsalah berasalnya raja-raja Kedah. Seperti yang disentuh sebelumnya, melalui hikayat ini dan sumber-sumber lain, dikatakan kerajaan Langkasuka terletak di Kedah ataupun merupakan kerajaan kembar dengan Patani.

LOKASI KERAJAAN LANGKASUKA

Jika sumber sastra lebih bersifat mitos maka sumber tempatan yang lebih menyakinkan untuk membuktikan hal ini adalah dengan berasaskan penemuan artifak dan penemuan yang penting sekali, iaitu kesan-kesan kewujudan kerajaan pelabuhan di Lembah Bujang. Kerajaan ini dikatakan melalui dua tahap perkembangan, tahap pertama bermula sejak abad ke-5 atau 6 Masihi hingga abad ke-10 yang dikenali sebagai tahap Sungai Mas dan selepasnya abad ke-11 hingga abad ke-14 Masihi yang dikenali sebagai tahap Pangkalan Bujang. Dari segi anutan agama pula, tahap pertama dipengaruhi oleh agama Buddha sedangkan tahap kedua oleh agama Hindu. Perkara inilah yang dilihat menjadi aspek yang paling unik dan menarik dalam sejarah Kedah selain dapat membezakannya dengan negeri-negeri lain di Semenanjung Tanah Melayu.

Gambar 1.1: Candi di Lembah Bujang Merbok Kedah

GUNUNG JERAI

Jika diperhatikan Gunung Jerai dari semua sudut kecuali dari timur, gunung itu kelihatan panjang dan megah. Bentuk ini membenarkan kepercayaan orang-orang Melayu yang mengatakan Gunung tersebut mempunyai empat segi tapaknya. Gunung itu lebih menyerong dari barat laut ke tenggaranya dan tidak berlaku dari timur laut ke barat daya. Di sebelah barat, gunung itu menjulur sampai ke laut. Bahagian lain di kelilingi oleh tanah pamah. Di bahagian utara timur dan selatannya adalah curam. Berlainan sekali dengan keadaannya dengan gunung-gunung yang berbatu geranit yang terdapat di pulau-pulau lain di Semenanjung. Lerengnya dilitupi dengan hutan-hutan manakala lurahnya terlampau curam dan hutannya tebal. Sesetengahnya terdiri daripada batu pejal dan tiada tumbuhan. Terdapat enam curam yang mempunyai air terjun. Selain itu, terdapat hakisan laut di bahagian sebelah pantainya. Berdasarkan ciri-ciri tersebut tidak syak lagi bahawa Gunung Jerai terbentuk daripada batu-batu berlapis yang telah dihimpit oleh gerakan gempa bumi. Pendapat ini berdasarkan teori pembentukan gunung bagi kawasan yang dilanda gempa bumi.

Gambar 1.2: Gunung Jerai

MAHARAJA DERBAR RAJA II SEBELUM ISLAM

Setelah mangkat Maharaja Maha Jiwa, puteranya Maharaja Derbar dilantik menjadi Raja Kedah yang kesembilan. Baginda digelar Maharaja Derbar Raja II dan bersemayam di Bukit Meriam. Pada permulaan pemerintahan baginda, sungai Babur di negeri Kedah dinamakan sebagai sungai Merbuk. Maharaja Derbar Raja selalu berangkat melawat ke bahagian selatan negeri kedah. Baginda pernah singgah dan berkelah di Sungai Pinang dan lain-lain pulau di laut negeri Kedah (Sungai Pinang yang disebutkan ini mungkin merujuk tempat yang bernama Sungai Pinang yang masih lagi wujud di Pulau Pinang). Dalam masa pemerintahan Maharaja Derbar Raja II, iaitu pada tahun 1136M ada seorang ulama dari negara Yaman yang bernama Syeikh Abdullah al-Qumairi al-Yamani datang ke Kedah.

Kedatangan Islam telah menjadi permulaan kepada proses perubahan yang besar dalam falsafah, struktur, adat, budaya, sosio-politik, jati diri, mentaliti, world view dan kejiwaan masyarakat Melayu dengan memalingkan kehidupan mereka yang sebelumnya menganuti agama Hindu-Buddha dengan berpegang kepada soal mistikal, semangat, dewa-dewa serta lain-lain kepercayaan syirik dan khurafat kepada suatu kepercayaan baharu yang berpaksikan kepada konsep Tauhid, yakni Allah sebagai Pencipta alam dan makhluk, yang Maha Esa, segala-galanya berpunca daripadanya. Demikian juga halnya dengan Maharaja Derbar Raja II yang memeluk Islam pada tahun 1136M dengan gelaran Sultan Muzaffar Shah 1. Baginda merupakan raja Kedah yang pertama memeluk Islam.

“Tokoh yang menyebarkan dakwah islamiah di negeri Kedah Tua ialah Syeikh Abdullah al-Qumairi al-Yamani.”

SELEPAS KEDATANGAN ISLAM - SULTAN MUZAFFAR SHAH I DAN SYEIKH ABDULLAH AL-QUMAIRI AL-YAMANI

Pada masa Maharaja Derbar Raja II memerintah Kedah pada tahun 1136M bersamaan 531H ada seorang ulama dari negara Yaman yang bernama Syeikh Abdullah bin Syeikh Ahmad bin Syeikh Qumairi dengan sebelas orang kawannya datang ke Kedah lalu berjumpa Maharaja Derbar Raja II di istana Bukit Meriam. Oleh kerana kebaikan budi pekerti dan bahasa Syeikh Abdullah itu maka beliau dibenarkan untuk mengadap Maharaja Derbar Raja II di istana baginda.

Pada suatu masa ketika menghadap Maharaja Derbar Raja II di istananya, Syeikh Abdullah menerangkan kepada baginda serta menteri-menteri baginda berkenaan kebaikan dan kemurnian agama Islam. Setelah mendengar keterangan Syeikh Abdullah, baginda serta sekalian menteri baginda pun terbuka hati dan cenderung kepada agama Islam lalu mereka beramai-ramai diislamkan oleh Syeikh Abdullah. Setelah itu, mengikut cadangan Syeikh Abdullah, Maharaja Derbar Raja II pun menukar namanya dengan nama Islam yang diberikan oleh Syeikh Abdullah, iaitu Sultan Muzaffar Shah dan negeri Kedah diubah namanya menjadi Kedah Darul Aman. Tidak lama kemudian, orang-orang besar baginda serta orang Melayu Kedah pun memeluk agama Islam.

Sultan Muzaffar Shah sangat kasih kepada Syeikh Abdullah kerana kebaikan dan tulus ikhlasnya terhadap baginda, serta bijaksana dan baik tertib kelakuannya. Baginda telah melantik Syeikh Abdullah menjadi penasihat peribadi baginda. Di samping itu, beliau dilantik menjadi mufti yang pertama dan mengembangkan Islam seluas-luasnya. Pada suatu hari, sedang Sultan Muzaffar berbual dengan Syeikh Abdullah baginda telah bertanya kepada Syeikh Abdullah apakah benda di Tanah Arab yang lebih mulia kepada orang-orang Arab. Syeikh Abdullah telah menerangkan kepada baginda bahawa selain daripada masjid, benda yang lebih mulia di Tanah Arab bagi orang-orang Arab ialah menara, iaitu suatu bangunan tinggi tempat melaungkan azan serta memuji nama Allah dan Rasulullah siang dan malam. Setelah mendengar keterangan Syeikh Abdullah itu, Sultan Muzaffar pun menitahkan supaya candi di Puncak Gunung Jerai dimusnahkan dan membina sebuah masjid dengan menaranya didirikan di situ. Syeikh Abdullah telah mencadangkan dan dipersetujui oleh baginda supaya menara itu didirikan di Puncak Gunung Jerai. Syeikh Abdullah menyatakan juga kepada baginda dan menteri-menteri sekalian, menara yang akan dibina di Puncak Gunung Jerai itu bukan sahaja akan menjadi tempat melaungkan azan tetapi juga sebuah binaan kenang-kenangan untuk selama-lamanya bagi menandakan baginda telah memeluk agama Islam dan telah mengubah nama baginda daripada Maharaja Derbar Raja kepada Sultan Muzaffar Shah dan nama negeri Kedah menjadi Kedah Darul Aman.

Dengan titah Sultan Muzaffar Shah, beberapa orang jurubatu dan tukang besi telah berhimpun di puncak gunung tersebut untuk memulakan pembinaan sebuah menara di bawah pengendalian Syeikh Abdullah. Tiba-tiba ketika menara itu hampir siap dibina, dengan takdir Allah SWT Syeikh Abdullah jatuh sakit yang amat berat dan tidak dapat diubati lagi lalu beliau meninggal dunia di Puncak Gunung Jerai itu. Seperti yang telah diwasiatkan oleh Syeikh Abdullah, jenazahnya telah dikebumikan pada suatu tanah rata di Puncak Gunung Jerai berdekatan dengan menara yang belum siap itu. Tanah rata di Puncak Gunung Jerai itu hingga sekarang disebut "Padang Tuk Syeikh".

“ Syeikh Abdullah al-Qumairi al-Yamani telah mengislamkan Maharaja Kedah yang bernama Maharaja Derbar II ditukarkan kepada nama Islamnya Sultan Muzaffar Shah. Selain itu, beliau juga memberikan gelaran negeri Kedah Darul Aman.”

Gambar 1.4:
Saki-baki Tinggalan Menara di Gunung Jerai

PEMERINTAHAN PUTERA-PUTERA SULTAN MUZAFFAR SHAH I

Sultan Muzaffar Shah I adalah Sultan Kedah yang mula-mula beragama Islam. Baginda mempunyai tiga orang putera dan masing-masing putera baginda itu diberikan jawatan, iaitu Tunku Muaz-zam memerintah di Kota Palas dalam Mukim Tepus di daerah Kubang Pasu sekarang manakala Tunku Sulaiman digelar Raja Laksamana memerintah Pulau Langkawi dan pulau-pulau lain sehingga ke Kuala Prai. Akhir sekali Tunku Mahmud yang digelar Raja Muda memerintah mukim Padang Terap. Setelah memerintah Kedah selama lebih kurang empat puluh tiga tahun, pada tahun 1179 bersamaan dengan tahun 575 H, Sultan Muzaffar Shah pun mangkat di istana baginda di Bukit Meriam. Jenazah al-marhum telah dimakamkan di Pangkalan Langgar di Lembah Bujang berhampiran Gunung Jerai.

Gambar 1.6: Makam Sultan Muzaffar Shah dan kaum kerabatnya

KEDATANGAN ISLAM KE KEDAH LEBIH AWAL DARI MELAKA DAN NEGERI-NEGERI SEMENANJUNG TANAH MELAYU

Beberapa artifak yang ditemui menjadi bahan bukti yang menunjukkan Islam sudah bertapak di Kedah lebih awal daripada tarikh yang dijangkakan. Antara lain ialah penemuan matawang perak dari Dinasti Abbasiyah zaman Khalifah Al-Mutawakkil (847-861M) di samping inskripsi, seramik, tembikar dan artifak-artifak lain dari Timur Tengah. Kebanyakannya ditemui hasil daripada kerja-kerja carigali yang dilakukan oleh arkeologis sejak sebelum Perang Dunia Kedua terutamanya di kawasan Lembah Bujang.

Selain itu, tarikh terawal wujudnya pengaruh Islam di Kedah ialah catatan aksara Arab pada sekeping batu yang ditemui di Tupah berhampiran Gunung Jerai sebelum perang dahulu. Pada inskripsi ini tercatat nama tokoh dan tarikh, iaitu "Ibnu Sirdan 214H/829M" yang membuktikan bahawa wujudnya tokoh-tokoh dari Timur Tengah sama ada dari negara Arab ataupun Parsi yang mengembara bertujuan untuk mengembangkan dakwah Islamiah dan syiar Islam di negeri ini. Selain itu, terdapat juga sepasang batu nisan purba yang jelas terpahat nama Syeikh Abdul Kadir Ibni Hussein Syah Alirah" dan tarikh kematiannya pada "3 Rabiulawal 291H/904M. Batu nisan ini ditemui di sebuah tanah perkuburan Islam di Kampung Tanjung Inggeris Langgar, kira-kira 8 kilometer dari Bandar Alor Setar. Penemuan ini menjadi satu lagi bukti bahawa adanya pengaruh Islam dan Islam sudahpun bertapak di negeri ini.

Bagaimanapun pada awalnya sejarah kedatangan Islam di negeri Kedah dikaitkan dengan usaha Syeikh Abdullah Yamani yang telah mengislamkan Maharaja Derbar Raja II pada tahun 1136M dan telah menukarkan namanya kepada Sultan Muzaffar Syah I. Hujah ini juga dikukuhkan lagi dengan pernyataan daripada buku-buku dan manuskrip lama seperti al-Tarikh al-Salasilah negeri Kedah, Salasilah atau Tarekh Kerja-an Kedah, Hikayat Merong Mahawangsa yang telah menyebutkan bahawa sultan ataupun raja Kedah yang pertama memeluk Islam dengan memakai gelaran Sultan Muzaffar Shah yang telah diislamkan oleh seorang tokoh ulama ataupun tokoh pendakwah dari Arab, iaitu Syeikh Abdullah Yamani ataupun Syeikh Abdullah Baghdad ataupun juga Syeikh Abdullah bin Syeikh Ahmad bin Syeikh Ja'far Qaumiri. Meskipun dilihat seperti wujudnya perbezaan dari sudut nama tokoh pendakwah yang telah mengislamkan raja Kedah itu, namun hakikat yang tidak dapat dinafikan dan dipertikaikan oleh sejarawan bahawa wujudnya pengaruh Islam di negeri Kedah dan negeri ini merupakan negeri yang terawal menerima pengaruh Islam di Semenanjung Tanah Melayu.

KESIMPULAN

Ringkasnya Syeikh Abdullah al-Qumairi al-Yamani merupakan seorang tokoh ulamak dan wali Allah yang berasal dari negara Yaman. Beliau telah mengembara dan memberikan sumbangan yang besar dalam menyebarkan Islam di negeri Kedah serta beliau juga yang mengislamkan Maharaja Kedah dan rakyat jelata. Selain itu, beliau telah menukar nama Maharaja kepada sultan dan negeri Kedah kepada Kedah Darul Aman. Berkat dan doa tokoh tersebut maka negeri kedah berada di dalam keamanan dan kemakmuran sehingga kini dan selama-lamanya insha Allah.

- ⁱ Parameswara telah memeluk Islam pada tahun 1414 melalui seorang ulama dari Jeddah yang bernama Syekh Abd Aziz dan nama banginda telah ditukar kepada Megat Iskandar Syah. rujuk Mohd Jamil Mukmin, (2004). *Melaka Pusat Penyebaran Islam di Nusantara*. c.2. Institut Kajian Sejarah dan Patriotisme Malaysia (IKSEP) : Melaka,h.44,47
- ⁱⁱ Penemuan Batu Bersurat Terengganu pada tarikh 702H yang terpahat pada salah satu sisanya bersamaan dengan tahun 1303M. Batu Bersurat Terengganu bukan sahaja menjadi lambang kewujudan Islam di Terengganu tetapi juga sebagai prasasti terawal kedatangan Islam ke Malaysia. rujuk Rogayah A.Hamid, Mariyam Salim, (2006). *Kesultanan Melayu Terengganu*. c.1. Kuala Lumpur : DBP,h. xiii
- ⁱⁱⁱ Haji Buyong Adil, (1980). *Siri Sejarah Nusantara Sejarah Kedah*.c.1. Kuala Lumpur : DBP,h.6
- ^{iv} Abdul Rahman Abdullah, (2000). *Sejarah dan Tamadun Asia Tenggara*.c.1.Kuala Lumpur : Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd,h.85-86
- ^v Ibid.
- ^{vi} Ibid.
- ^{vii} Haji Ibrahim Ismail (2008). *Sejarah Kedah Sepintas lalu*. Kedah : Penerbit Universiti Utara Malaysia,h.98-99
- ^{viii} Haji Buyong Adil, (1980). *Siri Sejarah Nusantara Sejarah Kedah*.c.1. Kuala Lumpur : DBP,h.6
- ^{ix} Tun Suzana Tun Hj Othman, (2008). *Ketuanan Islam dan pertuanan Raja-Raja Melayu*. c.1, ^x h.174
- ^{xi} Ibid,h.7
- ^{xii} Dato Dr Wan Shamsudin Mohd Yusof (2002). *Senario Institusi Kesultanan Kedah dalam Kedah 100 Tahun 1900-2000 Isu-isu Politik & Sosioekonomi*. c.2.Kedah : Penerbit Universiti Utara Malaysia,h.2
- ^{xiii} Haji Buyong Adil, (1980). op.,cit,h.7
- ^{xiv} Haji Ibrahim Ismail (2008). op.,cit,h.11
Ibid,h.11
- ^{xv} Haji Buyong Adil, (1980). op.,cit, h.8
- ^{xvi} Ibid.
- ^{xvii} Ibid.
- ^{xviii} Dato' (Dr) Haji Wan Shamsudin Mohd Yusof, (2014). *Kedah : Dalam Warisan Sejarah dan Budaya Nusantara*. c.1. Persatuan Sejarah Malaysia Cawangan Kedah : Kedah, h.266-267
- ^{xix} Wan Shamsudin Mohd Yusof (2000), *Senario Institusi Kesultanan Kedah*,(Seminar Kedah 100 Tahun di UUM, 20-21 Ogos 2000), h. 1-2.
- ^{xx} Ibid.

^{xxi} Abdul Rahman Hj.Abdullah (2006), *Islam Dalam Sejarah Asia Tenggara Tradisional*, c.1, Selangor: Pustaka Haji Abdul Majid, h.107.

^{xxii} Mohd Supian Sabtu (2002), *Tamadun Awal Lembah Bujang*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, h.11-15.

Kedah Darul Aman yang kaya dengan pelbagai khazanah sejarah perlu diterokai bukan sahaja dari aspek arkeologi tetapi juga sosioekonomi serta lain-lain aspek kehidupan. Merbok dan Gunung Jerai yang merupakan dua kawasan utama yang menyumbang kepada banyak petunjuk kewujudan asal negeri Kedah sudah pastinya turut mempunyai rahsia kehidupan masyarakat yang akan terkubur jika tidak didokumentasikan. Sehubungan itu, kompilasi bab di dalam buku ini merupakan suatu usaha untuk memastikan cara hidup, pembangunan penempatan dan juga nilai-nilai murni masyarakat terdahulu di kedua-dua kawasan tersebut dapat dicatat dan disimpan di persada sejarah. Catatan dan simpanan ini merupakan peninggalan yang tidak ternilai harganya bagi menjamin kesinambungan aspek kehidupan masyarakat di negara ini.

